

KUL HİMMET VE ŞİİR DÜNYASI

KUL HİMMET AND HIS WORLD OF POETRY

КУЛ ХИММЕТ И МИРПОЭЗИИ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI*

Özet

Türk edebiyatının en zengin alanlarından biri de tekke edebiyatıdır. Bu edebiyat içinde, Alevî-Bektaşî inancıyla ortaya konulmuş binlerce şiir vardır.

Alevî-Bektaşî şairleri arasında Nesimî, Fuzulî, Hatayî, Pîr Sultan, Viranî, Yeminî ve Kul Himmet 7 büyük ozan olarak nitelendirilir. Kul Himmet 16. yüzyılda yaşamış bir tekke şairidir.

Makalede ;Kul Himmet'in sanatı, dili, şiirlerinin dış ve iç yapıları, işlediği konular, etkilendiği ve etkilediği aşıklar anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kul Himmet, Alevî-Bektaşî edebiyatı, tekke edebiyatı.

Abstract

One the richest fields of Turkish literature is sufi literature. In this literature there are thousands of poems created with Alevi-Bektaşî belief.

Among the Alevi-Bektaşî poets Nesimi, Fuzuli, Hatayi, Pir Sultan, Virani, Yemini and Kul Himmet are named the 7 great poets. Kul Himmet is a sufi poet who lived in the 16th century.

In the paper, Kul Himmet's art, language, external and internal structure of his poetry, the issues he handles, the minstrels he was affected by and the minstrels he affected are explained.

Key Words: Kul Himmet, Alevi-Bektaşî literature, sufi literature.

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Em. Öğretim Üyesi. İzmir/TÜRKİYE

Türk edebiyatının en zengin damarlarından birisi tekke edebiyatı olarak da bilinen tasavvuf edebiyatıdır. Bu edebiyat içinde Alevi-Bektâşî inancıyla ortaya konulmuş binlerce şiir vardır. Söz konusu şiirlerde Ehl-i Beyt sevgisi On iki İmam, Kerbelâ olayı, Bektâşîlikle ilgili inançlar, erkân ve âdetler konu edilmiştir.

Bu alanda en çarpıcı şiirleri Nesimî, Fuzulî, Hatayî, Pir Sultan, Viranî Yeminî ve Kul Himmet ortaya koymuşlardır. Bu bakımdan bu şairler, yedi büyük Alevi-Bektâşî şairi olarak nitelendirilmiştir. Bu şairlere *yedi kutuplar* adı da verilir.

Kul Himmet'i yetiştiren Alevi-Bektâşî Edebiyatına, Tekke Edebiyatı olarak bilinen edebi anlayış içerisinde ondan bazı yönleriyle ayrılan bir edebiyat anlayışı olduğu söylenebilir. Bu edebiyatta Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve On İki İmam'a bağlılık ön plana çıkarken söylemlerde *Allah-Muhammet-Alü*çlemesi önemli bir söz kalıbı olarak yer alır. Her şiir insan sinesine dokunmadan, onu dost bağına götürmeden amacına ulaşmaz.

Özü, İslamiyet ve binlerce yıllık Türk kültürü ile yoğrulmuş olan Aleviliğin Türk inanç sisteminin vazgeçilmez unsurlarından biri olduğu açıktır. Alevilik, Anadolu'da yaşayan, özünü-sözünü, binlerce yıllık Türk töresi ve geleneğinden alıp sürdüren milyonlarca yüreğin sesidir.

Anadolu kültürünün vazgeçilmez unsuru olan saz eşliğinde, nefesleri, deyişleri ve semahlarıyla da var olan bir kültür olup var olmaya devam edecektir.

Alevi-Bektaşî şiiri, belli kurallara kalıplara ve belli düşüncelere bağlı bir şiir biçimidir. biçimsel olarak âşık edebiyatı özelliklerini gösterir. şiirler mistik bir temele dayanır. Ölmeden önce ölme, yani yaşarken nefsi öldürme düşüncesi sıklıkla işlenir. Alevi-Bektaşî felsefesindeki ruhun ölümsüzlüğü esastır. Ölüm Hakk'a teslim olmak, Hakk'a yürümeştir. Her ne ararsan kendinde ara düşüncesi egemendir.

Alevi-Bektaşî edebiyatının önemli bir özelliği hoşgörüyü ön planda tutuşudur. Hoşgörü bu edebiyatın bel kemiğidir. Hoşgörünün bulunduğu her şiirde gönül rahatlığı vardır.

Alevi-Bektaşî kültüründe hoşgörü dışı vurulan bir görünüş değil yüreğin derinliklerinden gelen bir onaylama biçimidir.

Bektâşîliğin, aslında Aleviliğinin bir kolu olduğunu söylemek mümkündür. Kimi kaynaklarda Anadolu Aleviliği olarak tanımlandığı görülmektedir ki, bizce doğruluk payı yüksektir.

Alevi-Bektâşî Edebiyatı genellikle şiir türünde örnekler vermiştir. Tarikata özgü terimler dışında, halkın anlayacağı sade bir dil kullanılmıştır.

“Bektâşîlik ve Alevilikte hemen bütün terimler Türkçe'dir. Okunan gülbenkler, tercemanlar Türkçe'dir. Edebiyatları Türkçe'dir. Nefesler, ilahiler Türkçe'dir. Başka tarikatlarda, hele Mevlevilikte görülen İran dil ve kültürünün etkisi bu tarikatlarda görülmez.¹”

¹ Cahit Öztelli, **Bektaşî Gülleri**. İst. 1973, Milliyet Yayınları, s.14

Belli kural ve kalıpları bulunan Alevi-Bektâşî şiiri, âşık edebiyatı özelliklerini de içinde barındırır. Koşma nazım biçimi kullanılmış, ölçü ve uyak konusunda âşık edebiyatına bağlılık gösterilmiştir.

Alevi-Bektaşî Türk halk kültüründe hakkın gerçek sahibine verme mücadelesi ön plandadır. Türk halk kültürü, insan yaşamını esas aldığı için varlığını tarih boyu korumuştur. Bu korumanın baş mimarları da Alevi-Bektaşî kültürü içinde yetişen, acıyı tatlıya, çirkinliği güzelliğe, haset, hırs ve bencilliği güzel duygulara bağlamaya özen gösteren âşıklardır.

15. yüzyılın ilk yarısından sonra Hurufilik Bektaşî tekkelerine ve oradan Yeniçeri Ocağına girince, Yeniçeri âşıkları görünüşte tasavvufla birlikte daha özgür konuları işlemeye başlamışlardır. Bu dönemde Alevi-Bektaşî edebiyatı tekke edebiyatından ayrılarak bütünüyle bağımsız bir içeriğe kavuşmuştur.

Alevi-Bektaşî geleneğinde eski Türk inanç ve pratiklerinin diğer tarikatlara oranla daha çok yer tutuşu, Hakka bağlılık, doğa sevgisi, insancıl oluş, duru bir ifade ile Türk dil güzelliğini kullanış, gönül gözü ile hayata bakış, saygı ve hoşgörüyü ön planda tutuş Alevi-Bektaşî Türk halk şiirini hem korumuş, hem geliştirmiş, hem de tüm kesimlerin hayranlığını kazanmıştır.

Alevi-Bektaşî âşıkların deyişlerinde kullandıkları klişeleşmiş söz ve bilgiler usta çırak geleneği içinde geçmişte yaşamış âşıklardan ve katıldıkları sohbetlerden öğrendikleridir. Onlar, insanı iyiye, doğruya götürme yolu olarak niteledikleri Hak yolu için deyişler söyleyip büyük bir bağlılıkla Tanrı sevgisini işlemişlerdir.

Alevi-Bektaşî âşıkları mahlas alırlarken, “Hataî”, “Kamberî”, “Misalî”, “Viranî”, “Semaî” gibi farklı mahlas yani âşıklık adı almışlar, bazı âşıklar bununla da yetinmeyip mahlaslarının başına “*kul*”, “*abdâl*”, “*pir*”, “*sultan*” gibi belirleyici adlar koymuşlardır. Kul Himmet'in adında *kul* bulunması, bu edebiyatın geleneklerinden biri olmasındandır. Kul, bâtni anlamda mürşidine pîrine bağlılık demektir. Buradaki *kul* vurgusu, mürşide duyulan sevginin ve saygının belirtisini yansıtan bir söylemdir. Bazı âşıklar da mahlaslarının sonuna “sultan”, “baba”, “dede” vb. adlar eklemiştir.

Kul Himmet'in Yaşamı ve Yaşadığı Çağ

Asıl adı Hüseyin olan Kul Himmet için, Tokat ve Sivas kaynaklı cönklerde, çeşitli yollarla elimize ulaşan şiirlerde geçen tarihler ve işaret edilen olaylar, yaşadığı dönemi açıkça göstermektedir. Bu dönem, 16. yüzyıl Anadolusudur.

Kul Himmet, Türkçeyi en anlaşılır ve en etkileyici biçimde kullanarak yazdığı, coşkulu, duygulu ve didaktik şiirleriyle yaşamı boyunca davasına hizmet etmiş yürekli âşıklardandır.

Kul Himmet'in yaşamı ile ilgili son yıllarda yapılan çalışmalardan öte önemli bir bilgi yoktur. Kul Himmet üzerin İbrahim Aslanoğlu², Metin Turan³ ve İrfan

² İbrahim Aslanoğlu, **Kul Himmet**, Ekin Yay., İst. 1997

³ Metin Turan, **Kul Himmet**, Günorta Yay., Ank. 1994

Çoban'a⁴ ait üç kitap bulunmaktadır. Üçü de Kul Himmet'in tüm şiirlerini içermektedir.

Kul Himmet için en kapsamlı ilk çalışmayı İbrahim Aslanoğlu yapmıştır. Kul Himmet hakkında Cönklere de ettiğimiz ve arşivimizdeki şiirleri de ekleyerek bizim yaptırdığımız bir yüksek lisans tezi dışında önemli bir çalışma yapılmamıştır.⁵ Üstelik, Kul Himmet Üstadım üzerine biri İbrahim Aslanoğlu'na⁶ diğeri de Hasan Yalınca'ya⁷ ait iki kitap yayımlandığı halde halâ şiirleri kimi yazarlarca kendisinden çok sonra yaşayan Kul Himmet Üstadım'ın şiirleriyle karıştırılmaktadır.⁸

Kul Himmet Üstadım mahlasını Divriği'nin Örencik köyünden İbrahim dışında, İmranlı'nın Söğütlü köyünden Hacik Kız'ın da kullandığı ileri sürülmektedir.⁹ *Sefil Kul Himmet, Öksüz Kul Himmet ve Geda Kul Himmet* taşkırmaları ile şiirler yazan âşıkların da olduğu göz önüne alınırsa Kul Himmet üzerine doktora düzeyinde çok daha ciddi araştırmalar yapılması gerekmektedir.

İrfan Çoban'ın, 1997'de yayımlanan kitabında bilinmeyen bir çok şiirinin su yüzüne çıkmasının ötesinde, Kul Himmet'in:

**Otuz dokuzda buldum kararım
Bir dert ehli hoş yar ararım
Sinop'ta yatan Hazreti Bilal'in
Hürmeti hakkı için ya Ali medet**

biçiminde düşürdüğü tarih önemlidir. Çünkü Hicri 939, Miladi 1534 yılına tekabül eder.

Kul Himmet'in duvaz biçiminde yazdığı Gül-Bülbül manzumesinin bir dörtlüğünde düşürdüğü tarih de:

**İmam Zeynel içti abu hayatı
Muhammet Bakır'a ver saadeti
Dört kitapla İmam Cafer heyeti
Yetmiş üçte mümin kula der bülbül**

biçiminde olup Hicri 73, Miladi 1564'e denk gelmektedir. Demek ki Kul Himmet, 1534-1564 yılları arasında sanatının en olgun dönemini yaşamıştır.

---

⁴ İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Gürümlü Kul Himmet Sevgi ve Dostluk Derneği yay. Tokat, 1997

⁵ Selay Özcan, *Kul Himmet'in Şiir Dünyası, Şiirlerinde Gelenek, Etkileşim ve Eğitim, İzmir, 2011 Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*

⁶ İbrahim Aslanoğlu, *XIX. Yüzyıl Alevi-Bektaşî Şairi Kul Himmet Üstadım*, Can yay. 3. Bas. İst. 1995

⁷ Hasan Yalınca, *Kul Himmet Üstadım Hayatı Şiirleri ve Menkubeleri*, Ank. 1995

⁸ Mehmet Yardımcı *Kul Himmet Üstadım'ın Kul Himmet'le Karıştırılan ve Bilinmeyen Şiirleri*, I. Emlak Yöresi Halk Ozanları Sempozyumu, Ank. 1995

⁹ Doğan Kaya, *Kul Himmet'in Bilinmeyen Değişleri*, Kul Himmet: Âşık Edebiyatı Araştırmaları, İst. 2000, s. 421-432

Yine şiiirlerinden Şah Tahmasp (ölm.1576) ve Şah Abbas (ölm.1628) dönemlerinde yaşadığı anlaşılmaktadır. “Şiiirleri incelendiğinde, iyi bir öğrenim gördüğü sezilmektedir. Yalnız, aldığı kültür, halk ve tekke kültürüdür. Bu arada şiiirlerinde sık sık okur-yazarlığından da söz eder. Dili çok sade olmakla birlikte, tasavvuf ve tarikat terimlerini iyi kullanır.”¹⁰

Kul Himmet'in yaşamı üzerine Turgut Koca'nın "16. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Yeniçeri Ocağından emekli olunca, bütün Osmanlı topraklarını köy köy dolaşmıştır. Şiiirlerini bu gezginciliği sırasında yazmıştır. Bir ara Hacı Bektaş Dergahında dervişlik etmiş, mücerret azizlerdendir."¹¹ ifadesi bizce yanlış ve manidardır. Çünkü, Kul Himmet mücerret (hiç evlenmemiş) değildir. İrfan Çoban'ın, Kul Himmet'in torunlarından derlediği aile seceresini sergileyen ve bugüne kadar bilinmeyen bir şiiirinde:

**Aşımı neslimi diyeyim size
Neslimiz Ahmed-i Muhtar'dan gelir**

**Rum diyarına destimi attım
Ali sırrı benim kalbimden gelir**

**Evladımın adını koymuşum Şahin
Hakka doğru yollar bunlardan gelir**

**Adımı anam, Hüseyin koydu
Babam Muhyeddin, İran'dan gelir**

**Ondan sonra adım oldu Kul Himmet
Evliya yolu Kırklar'dan gelir**

biçiminde soy seceresi kendi ağzından verilmiştir. “*Dedem Hıdır Abdal pirimocağı*” diyerek de soyunun Kemaliye'nin *Ocak Köyü'ndeki Hıdır Abdal tekkesine* bağlı olduğunu işaret etmiştir.

Tanrı-insan anlayışına şiiirlerinde geniş bir biçimde yer veren, şiiirlerini yalnız tasavvuf üzerine oturtmayıp farklı konularda da ürünler vererek, sosyal yaşamı da dile getiren Kul Himmet, maneviyatından yardım dileyip, bir gece rüyasına girmesi için yakardığı, Hacı Bektaş Veli'ye yürekten bağlıdır.

Kul Himmet, asker ocaklı âşık olmadığı gibi Yeniçerililerle ilişkisi yoktur. Anadolu köylüsü olup Gürümlü köyünde *Kulhimmethiler* lâkabı ile soyu sürmektedir.

Kul Himmet hakkında fazla kaynak yoktur. Şairle ilgili bilgilere şiiirlerini inceleyerek ulaşmak kısmen mümkündür. Toplumda barışı, insan ilişkilerinin düzenli ve güven üzerine oturtulmasını, insanların eğitilip olgunlaşmasını savunmuştur.

¹⁰ A. Özkan, *Başlangıcından Cumhuriyete Türk Şiiiri Antolojisi*, Boyut yay. İst. 2003, s.3

¹¹ Turgut Koca, *Bektaşî Nefesleri ve Şiiirleri*, İst. 1990, s.163

Şiirlerine göre Kul Himmet, *Alevi-Bektâşî* inancı nedeniyle sürgünler yaşamış, zindanlara atılmış yani zor bir hayat sürmüştür.

Yine şiirlerinden hareketle kendisinin bir müddet Hacı Bektaşî Veli dergahında dervişlik ettiği de söylenebilir. Zorluklar içinde yaşadığı hayatının bir döneminde kaçak olduğu söylenen âşık köyünde vefat etmiştir.

Yanık kitapolayı olarak günümüze ulaşan, Kul Himmet'in köyü Varzıl'ın basılıp ailesinin öldürülmesi ve köyün dağıtılmasının tarihini belirleyen belgeler bulunmaktadır. Bunlardan biri: III. Mahmut'un 1576 yılında ihbar edilen Varzıl köyündeki 34 kitaba el konulması, köye getiren ve okuyanların tutuklanması ile ilgili fermanıdır. Varzıl köyü basılmış ve Kul Himmet'in ailesinin evi aranmış, ancak baskın haberi önceden öğrenildiği için kitaplar toprağa gömülüp üzerine büyük bir ateş yakılmış, bu şekilde hem Kul Himmet'in defterleri, hem de kitaplar kurtarılmıştır.

Bu olayı İrfan Çoban şöyle anlatmaktadır: "*Osmanlı hükümeti tarafından Kul Himmet'in ve yaşadığı köyün ortadan kaldırılıp dağıtılması emri verilmiştir. Bu buyruk üzerine Sivas'ın Tozanlı sancağından Osmanlı askerleri gelip köyü basmış, Kul himmet ailesini kesmişler. Yalnız çok küçük olan bir torununu alıp götürmüşler ve Tokat'a yakın Zodu (Kurucak) köyüne yerleştirmişler. Beşinci torunu Yakub'u ise köyden kadının biri fırsatını bulup kaçıırarak Ekseri (Eğridere) köyünde saklayıp büyütüştür. Bu baskın sırasında Kul Himmet'in çocukları babalarına ait kitapları gizlice toprağa gömüp üzerine ateş yakarak kurtarmışlardır. Kitaplardan birisi 'Yanık Kitap' adıyla anılan 'Faziletname'dir.'*"¹²

Kul Himmet'in şiirlerinde Fazilet-nâme'de geçen Hz. Ali'nin erdem ve kerametlerinden yarattığı destanlar ve şiirlerinin pek çoğu günümüze gelmiştir. Ali'yi anlattığı nefesinde ise Kul Himmet Yemini'nin "Fazilet-nâme"sinin hemen hemen tam bir özetini yapmıştır.

Kul Himmet'in mâni dörtlüklerinden kurulu önemli bir yaşnamesi bulunmaktadır. Bu yaşnamede Kul Himmet, mâniler dizisinin yetmiş ikincisinden itibaren yedi dörtlük içinde, "**Mânâ ulaştı kırka**" diye başlayıp yüze erişinceye dek, sanki her dörtlükte on yılının yaş özelliklerini vermiştir. Bu davranış yaşnamelerde uygulanan bir kuraldır. Mânâ'yı, iç dünyası olarak alırsak, kırk yaşından itibaren olgunlaştığını söyleyip, yüz yaşına dek yaşamış hissi uyandırmaktadır. Yaşname gereği yapılan bu uygulama yüz yaşına kadar yaşadığı anlamını vermez.

Kul Himmet, bazı dörtlüklerinde yardım istediği, ziyaretinde bulunduğu erenlerden söz etmektedir. Bunlar, o zamanlar kimisi yaşamakta olan, ama çoğu hayatta olmayan, yatırılarıyla tanınan başta Anadolu'daki yatırlar olmak üzere Horasan'dan Balkanlara, Küçük Asya'yı kapsayan makamlardır. Bugün de bu yatırlar Aleviler tarafından kutsanmakta, ziyaret edilmektedir. Yaşamı boyunca çok gezen Kul Himmet, yaşamını, Anadolu siyasetine adamıştır. Kul Himmet'in "**Şah-i Merdan**

¹² İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Tokat, 1997, s. 28-30

ile gezdiğim yerler” bağlamı 24 dörtlükten oluşan bir şiiri vardır ki, içinde 50'den fazla ülke, şehir, kasaba, coğrafi bölge, dağ, ova, ırmak, çöl vb. adlar geçmektedir.

Âşıklar arasında "*Makamı sır olan koca Kul Himmet*" diye tanınır. Oysa, ömrünün son dönemini bugün mezarının bulunduğu Tokat'ın Almus ilçesine bağlı Varzıl (Görümlü) köyünde geçirmiştir. Kul Himmet'in yaşadığı 16. yüzyılın sonlarında Alevi-Bektâşî mecmualarında Pir Sultan ve Hatayî ile birlikte adı en çok geçen şairlerden olduğu görülmektedir. Kul Himmet'in, öğütler veren; sonunu ise candan bağlı bulunduğu Pir Sultan ve Hatayî'nin adlarıyla bağladığı uzunca nefesi vardır. Sanki Kul Himmet, aydınlandığı, nasip aldığı ve her bakımdan etkilendiği iki büyük âşığı, bu önemli nefese ortak etmiştir.

Kul Himmet'in Sanatı

Kul Himmet, henüz hayatta iken büyük üne kavuşan, halkın beğenisi yüzyıllar boyunca artarak devam eden nadir şairlerden biridir. 17. yy.da yazılan “Menâkıbü'l-Esrâr Behcetü'l Ahrâr” adındaki kitapta Hatayî ve Pir Sultan'la birlikte onun da birkaç şiirinin alınması Erdebil Tekkesi müritleri arasında da tanınıp takdir edildiğini gösterir.¹³

Kul Himmetin Tokat civarında yaşadığı dönemde İran'da şah Tahmasp hüküm sürmektedir. Anadolu'da Celali isyanlarının devam ettiği o dönemde yazılan dini şiirlerde şah sözünün çok geçmesi nedeniyle Safavi hükümdarlarını çağrıştırdığı sanılmıştır.

Fakat, büyük olasılıkla Kul Himmet'in kastettiği şah, Hz. Ali dir.

Çünkü, Şah, bir şeyin en iyisi, bir topluluğun en büyüğü anlamına gelir. Şah kavramı, iyiliği, doğruluğu, güzelliği, hak ve adaleti, insanlığın karanlıktan, kötülüklerden kurtuluşunu simgeleyen bir kavramdır.

Bu anlamda, Alevi-Bektaşî öğretisinde Şah, bu öğretiyi, bu felsefeyi, bu inancı en iyi bilen, en iyi yorumlayan, yetkin, etkili ve güvenilir ulu bir insan anlamını taşır bu da Kul Himmet'in:

**Kul Himmet'im eydür Kırklara beli
Dilim methini söyler aşımız deli
Evvel Muhammet'tir ahiri Ali
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim**

biçimindeki deyişle yüceltilen Hz. Ali'dir. Alevi-Bektaşî kültüründe bilgeliği ve kerametleri ile Hacı-Bektaş Veli tüm Anadolu'daki âşıkları etkilemiştir.

İnanışa göre âşık olmak için ya usta yanında yetişmek ya da pir elinden dolu içmek gerekir. Kul Himmet'te Hacı Bektaş Veli'den çok etkilenmiştir. Bazı araştırmacılar Kul Himmet'in erdebil tekkesine bağlı olduğunu yazarlar, fakat Kul Himmet'in pir olarak:

¹³ İbrahim Aslanoglu, *Kul Himmet*, Ekin yay., İst. 1997, s. 20

**Gâhi bulut olup göğe ağarsın
Gâhi yağmur olup yere yağarsın
Ay mısın gün müsün gökten doğarsın
İlgıt ılgıt esen yel Hacı Bektaş**

gibi dizelerle vurguladığı gibi Hacı Bektaş Veli'yi görmesi, onun Erdebil tekkesine bağlı olmadığını gösteren ifadelerdir.

Bu dönemde Anadolu halkının sesi, o halkın önderi konumunda bulunan en yüksek makamdaki kişi Hacı Bektaş postunda oturan Kalender Çelebi'dir. Zaten, Bektaşî tarikatı ile Safevi tarikatı bir birine rakiptir. Kul Himmet bir çok nefesinde Hacı Bektaş Veli'yi överek Bektaşîliği yüceltmıştır.

Kul Himmet'in şiirleri incelendiğinde Anadolu'nun ve Türk ulusunun binlerce yıllık birikiminin, inancının, kültürünün, güzelliklerinin, sevgisinin ve yaşam tarzının yoğun bir şekilde göze çarptığı görülür.

Şiirlerindeki duygu, anlam zenginliği, öğretici ve düşündürücü yanı edebi yönünün ne denli güçlü oluşunun kanıtıdır.

**Kul Himmet'im deste gülü elinde
Daima zikr eder Hakk'ı dilinde**

deyişle Allah sevgisini,

**Pirlik âleminde bir güzel gördüm
Muhabbette Muhammed'in ismi var**

deyişle Hz. Muhammed sevgisini,

**Tanrı'nın aslanı sırr-ı velisin
Ya Ali mürvettir mürvet ya Ali**

deyişle Hz. Ali sevgisini,

**Günahlarım çoktur ümidim sensin
Allah medet yâ Muhammed yâ Ali**

deyişle Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali sevgisini dile getirmiş;

On'ki imamlardan adap öğrendim

deyişle de On iki imamın rehberliğinden bahsetmiştir.

**Kul Himmet'im der ki bu sır Ali'nin
Pîrim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin**

dizeleriyle de, Bektâşîlik tarikatı açısından Hacı Bektâş Veli'nin önemini işaret etmiştir.

Kul Himmet, kendi yollarının sevgi yolu olduğunu belirterek, bu sevgiyi tasvir ettiği *Allah-Muhammed-Ali* muhabbetiyle başlayıp:

**Muhabbettir lâilâhe illâllah
Muhabbettir Muhammed Resulullah
Muhabbettir Ali Şah Veliyullah
Üç isim manada birdir Muhabbet**

biçiminde dile getirmiştir.

Kul Himmet, birçok şiirinde diğer peygamberlerden, din ve devlet büyüklerinden ve dini kavramlardan bahsetmiştir.

**Dünya ile bir pazarlık eyledim
Ne virane ne hadrane ne kuldur
Seyranımda bir dükkâna uğradım
Ne çarşıdır ne bedestan ne haldir**

gibi dizelerinde de dünyanın güvenilir bir yer olmadığı üzerine toplumsal eleştiride bulunmuştur. Eleştirisinin dozunu:

**Lanet olsun yürü bre havariç
Yüz bin namaz kılıp ister tut oruç
Vardım baktım aslın hariç sen hariç
Ezeldendir ezeldendir ezelden**

biçimindeki dini-tasavvufi boyutlardaki söylemleriyle arttırdığı da olmuştur.

**Kul Himmet'im okur yazar
Şu cihanı eler gezer**

dizelerine bakıp, verdiğimiz tüm örnekler gözönünde bulundurulduğunda Kul Himmet'in iyi bir eğitim aldığı ve almış olduğu eğitim sonucunda edindiği engin dünya görüşü ve sevgisini paylaştığı görülmektedir.

**Bir sözüm vardır tutana
Er odur Hakk'tan utana
Kul olmuşuz Pir Sultan'a
Eşiği de kiblegâhtır**

dizelerinde kişiliğinin ve sanatının temel ilkelerini oluşturan pirine ve dergahına atıfta bulunmuştur.

Kul Himmet, Hz. Muhammed zamanında yapılan çeşitli savaşları destanlaştırarak adeta manzum bir siyer* dile getirmiştir. Uhud savaşını anlattığı:

**Şehit düştü Muhammed'in ön dişi
Anda çok ağladı Eyüp Ensarî**

biçiminde dizelerle yüklü uzun destanında, savaş esnasında Hz. Muhammed'in düştüğü sıkıntıyı ve bunun inanan kalplerde yarattığı üzüntüyü şiirleştirmiştir.¹⁴

Kul Himmet'in Hz. Fatıma'ya büyük saygı duyduğu ve bu saygısını:

---

* Hz. Muhammed'in hayatını anlatan kitap.

¹⁴ Saffet Sarıkaya, *Alevi-Bektaşî Kültüründe Hz. Muhammed, Isparta 2003, V. Kutlu Doğum Sempozyumu*, 18-19 Nisan 2002, (Tebliğler), s. 110-119

**Hatice Fatıma Hakk'ın yâridir
Onun katarından ayırma bizi**

biçiminde dile getirdiği görülmektedir.

Kul Himmet mahlaslı bu şiirde dünyanın faniliği anlatılırken, onun ve doğal olarak insanın sonuna yani eskatolojiye** dair izler bulunmaktadır:¹⁵

**Pare pare yalan dünya
Yalan dünya değil misin
Hasan ile Hüseyin'i
Alan dünya değil misin**

**Ali bindi Düldül ata
Âşık dayanır firkate
Boz kurt ile kıyamete
Kalan dünya değil misin**

**Ali'nin Düldül'ünü alıp
Arslanını dağa salıp
Yedi kere üste kalıp
Dolan dünya değil misin**

**Ah şu kaşa ah şu göze
Ciğer kebab oldu köze
Muhammed'i bir ham beze
Saran dünya değil misin**

**Yetip Kul Himmet yetip
Gerçeğin elinden tutup
İnsan gül, ot gibi bitip
Solan dünya değil misin**

Alevi-Bektaşî geleneği içinde ve Cemlerde nefes olarak zakirler tarafından söylendiği bilinen bu şiirde, Hasan ile Hüseyin'e, Ali'ye ve Muhammed'e kalmayan fani dünya teması, klasik edebiyatın kalıp ve imkânları içerisinde vurgulanmakta ve yine Türk sözlü kültür kaynaklarında da sıklıkla dile gelen "**yedi kez dolup boşalma motifî**", Nuh Tufanı gibi olaylara gönderme yapılarak kozmogonik-eskatolojik bir dille işlenmektedir.

Bu şiirde **Boz kurt ile kıyamete / Kalan dünya değil misin** dizeleri eskatolojik açıdan ilgi çekicidir. Bu dizelerin tek başına anlamı, kıyamet gününde bütün varlıkların yok oluşundan sonra dünyada boz kurdun kalacağıdır. Bu söyleyiş ile hangi

---

** Eskatoloji: Kıyamet inancı, dünyanın sonu ile ilgili anlatılar.

¹⁵ Öcal Oğuz. *Kul Himmet ve Sözlü Gelenek Tanımlığında Kozmogonik Mitin Eskatolojik Serüveni*, *Millî Folklor*, 2009, Yıl 21, Sayı 84, s. 51-56.

kozmozgonik veya eskatolojik mitin ilişkisi olabilir sorusunun cevabına, Anadolu'da halen kullanılan “*kurtla kıyamete kalmak*” deyiminde ulaşılmaktadır.

Bu deyim özellikle taze gelinler, yaşlı kaynanalarına sıklıkla “*Ölmedi gitti, kurtla kıyamete mi kalacak ne?*” şeklinde ve ilenmek amaçlı kullanılmaktadırlar.¹⁶

Alevî-Bektâşîler Hz. Muhammed'in bedenen miraca çıkışını kabul ederek bunu kendilerine özgü menkıbevî bir anlatımla dile getirirler.

Buyruk'ta bu konuda nakledilenler özetle şöyledir:

Hz. Peygamber Miraca giderken yolda bir arslan görür, çıkarıp yüzüğünü ona verir ve yoluna devam ederek *Sidretü'l-Müntehâ*'ya erişir.

Orada Tanrı'yla söyleşir. Tanrıyla doksan bin kelâm söylemiştir, bunların otuz bini ümmete aittir. Altmış bini ise Hz. Ali'de sır olmuştur. Burada Hz. Muhammed'e bal, süt ve elma verilmiştir. Hz. Muhammed Mirac'dan dönerken Mina'da bir kubbe ilgisini çeker ve kapıyı çalıp içeri girmek ister.

Kendisine, kim olduğu sorulunca, iki defa “*peygamberim*” dediği için kapı açılmaz, üçüncüsünde “*sırru'l-kayyûm, hâdimü'l-fikarâyım, bir yoksulum*” diye cevap vererek içeriye girmeyi başarır. (Bu anlatımda her türlü dünyalıktan vazgeçmeyi gösteren fakr anlayışı dile getirilmiştir.)

Oradakilerin kimler olduğunu sorar.

Oradakiler, kırklarız, kırkımız birbirimizin aynıyız, derler.

Bir kişinin eksik olduğunu görünce kimin eksik olduğunu sorar; onlar, Selmân'ın bulunmadığını söylerler.

Hz. Muhammed onlardan bir nişan isteyince “*Kırkımız birdir, birimiz kırktır*” derler, biri kalkıp kolunu keser kırkından da kan akar.

Kırklar pîrlerinin *Aliyü'l-Murtazâ*, rehberlerinin *Cebrâîl* olduğunu söylerler.

Bir müddet sonra Selmân yanında bir üzüm tanesi ile gelir. *Seyyidü'l-Hâdim* olarak üzümü pay etmesini Hz. Peygamber'den isterler.

Hz. Peygamber *Cebrâîl*'in delâletiyle üzümü ezip şerbet eder ve kırklara pay eder.

Kırklar mesti elest olup, “*Allah*” deyip, semaha kalkarlar. Hz. Muhammed dahi semaha kalkar, mübarek imamesi başından düşer, kırk pare edip bellerine bağlarlar.¹⁷

Bu anlatımda Hz. Muhammed'in içeri alınırken yaşadıkları onu küçültme, veya kırklardan aşağı bir derecede görme olarak değerlendirilemez. Burada tamamen dünyadan ve dünyevî makamlardan uzaklaşmayı ifade eden “*fakr*” ve “*terk*” anlayışına telmîh vardır. Nitekim Hz. Muhammed üzümü paylaşırması ve semâh esnasında imâme veya ridâsını kırkların beline bağlanmasından dolayı kırklar içinde

¹⁶ Öcal Oğuz. A.g.e.

¹⁷ (Buyruk, haz. S. Aytekin, 7-12; Buyruk, haz. A.A. Atalay, İstanbul, 1993, 13-23)

“*mürşîd*” makamında en yüksek konumdadır. Cebrâîl rehber, Hz. Ali ise pîrdir. Burada adeta Hz. Muhammed’in tasavvufî kimliği ve tarikat içindeki yeri belirlenmiş olmaktadır.

Bu anlatımda, *Ahi-fütüvvet* teşkilatında ustalık payesine erme anlamına gelen *bel bağlama* geleneğinin menkıbevî bir boyutla Hz. Peygamber’e nispeti gözlemlenmektedir, bunun daha realist farklı versiyonları *Fütüvvetnâmelerde* yer alır.

Bektâşîlerde bu toplantının anısına dergahın büyük cem odasına “*kırklar meydanı*” da denilir, yapılan cemde bu olay yeniden canlandırılmış olur. Bektaşîler ve Aleviler tarafından yapılan cem törenlerinin farklı biçimleri, bu rivayette anlatılan “kırklar cemi”ne dayandırılır. Pek çok Alevî-Bektâşî şairi de olayı manzum olarak dile getirerek adeta hafızalara nakşetmişlerdir.

Bektaşîlikte tasavvuftan gelen Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat kavramları “*Dört Kapı*” ifadesiyle anlatılır.

“Dört” sayısı İslam felsefesinde ve halk inanışlarında bazı temel unsurları nitelendirmek için kullanılır. Bunlardan bazıları *Dört unsur*, *Dört tabiat*, *Dört Kitap*, *Dört Melek*, *Dört Mezhep* (Hanefî, Şafîî, Malikî, Hanbelî)’dir. Âşıkların dilinde en çok kullanılan dört kapı kavramına Kul Himmet de şiiirlerinde yer vermiştir:¹⁸

**Tarikat iman gerek
Bir tastik iman gerek
Talip bu dört kapının
Varından tamam gerek (Kul Himmet)**

Kul Himmet dört kapının yanı sıra dört kitap ve dört mezhebi de işaret etmiştir:

**Dinleyip öğüdün almayan kişi
Dinin tarikatın bilmeyen kişi
Dört mezhep nedendir görmeyen kişi
Harap olur nice kuldur efendim (Kul Himmet)**

Edebiyatımızda Oniki imamın adının geçtiği şiiirlere “Düvazdeh imam” ya da “Düvaz” denilmektedir. “Oniki” sayısı âşıkların dilinde ve telinde en çok dile getirilen sayıdır. Kul Himmet de şiiirlerinde “Oniki” sayısına yer vermiştir:¹⁹

**Gelin vaz geçelim biz bu gümandan
Sakın çıkarmasın dinden imandan
Şefaât umarız Oniki İmam’dan
Onların atası Ali değil mi (Kul Himmet)**

Kul Himmet’in tarikat ışığında beliren insan sevgisini Hacı Bektaş Veli üzerinde yoğunlaştırarak nesnel duruma getirişini, tanrı kavramını bir varlık olan insanla özdeşleştirişini düşünürsek, tüm verilen örnekler ışığında, Kul Himmet’in

---

¹⁸ Mehmet Yardımcı, *Geleneksel Kültürümüzde ve Âşıkların Dilinde Sayılar, Edebiyat Tarihi Çerçevesinde Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. Ürün Yayınları, Ankara: 2008. S. 217

¹⁹ Mehmet Yardımcı. A.g.e. s. 224

yedi büyük Alevi-Bektâşi şairlerinden biri olmasının, sanatı sonucunda olduğunu belirtmek doğru bir tesbit olacaktır.

Kul Himmet'in Dili

"Şiir dili, şairin sanatkârca bir görüşle, kendine özgü bir biçimde tamamiyle şahsi tasarruflarıyla ürettiği bir dildir."²⁰ Kul Himmet'in kimi şiirlerinin dili süslü ve sanatlıdır. Ancak unutulmaması gereken en önemli nokta her şairin dilinin ana kaynağı halkın konuştuğu canlı dildir.

Özellikle temel amaçlarının halkı irşad etmek, onların yüreklerindeki sevdayı dillendirmek olan Alevi-Bektâşi şairlerinin dilleri halkın günlük hayatta konuştukları dildir. Ancak bu onların tümünden basit bir dille şiirler söylediklerini düşünmeye yol açmamalıdır. Her dilin sahip olduğu atasözleri, deyimler, kalıp sözler o dilin zenginliğini gösteren unsurlardır.

Şiirlerinde tarikat kurallarını her kültür düzeyinden Alevi-Bektaşilerin anlayabileceği bir yalınlıkla yazan şair, gündelik yaşantımızda kullandığımız ortak dilden hareketle, sözcükleri gerçek anlamları dışında kullanarak oluşturduğu imgelerle kendine özgü bir şiir dili yaratır.

Kul Himmet de aldığı eğitim, yetiştiği ortam ve sanat gücünün sentezinde kendine özgü bir dil yaratmıştır. Bu dil 16. yüzyıl Anadolu Türkçesine yaslanan bir dildir.

Bir dörtlüğündeki:

**"Deryanın yüzünde döner üç gemi
Yiyelim, içelim sürelim demi
Deryanın bekçisi ol Hızır Nebi
Ayrılık derdinin dermanı nedir**

dizelerinde Hızır Nebi, denizlerin bekçisi olarak hayal edilerek farklı bir imge meydana getirilmiştir."²¹

Osmanlı'nın zirvesini yaşadığı 16 ve 17. yüzyıllar, hiç şüphe yoktur ki, Osmanlı Türkçesi'nin de en ağır ve ağıdalı olduğu zamandır. Bu dönemlerde yaşayan Kul Himmet'in dili ise oldukça sade ve halkın konuştuğu öz Türkçedir.

Ancak kendisinin bağlı bulunduğu tekkenin öğretilerini dile getirdiği şiirlerde aruzu, tekke terminolojisini ve dini kavramlar nedeniyle dilini ağıdalı bir şekilde kullandığını da görmekteyiz.

**Alırsan lâl ü gevherden sebak al ilm-i Câ'fer'den
Kâzım İrıza'ya yetken kân-ı kârhaneye düştü**

beyitinde, Kul Himmet'in, konuşma dilinden oldukça uzaklaştığı görülür.

²⁰ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ank. 2008, s. 165

²¹ Selay Özcan, *Kul Himmet'in Şiir Dünyası, Şiirlerinde Gelenek, Etkileşim ve Eğitim*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s. 55

Ancak şiirlerinin çoğunluğunu oluşturan hece ile yazdıklarında doğal ve sade bir dil kullandığını ve halk diline yaklaştığını görürüz.

**Kul Himmet daima eder niyazi
Pir Sultan yolundan ayırma bizi
Ol mahşer gününde isteriz sizi
Muhammed önünde car Hacı Bektaş**

Kul Himmet'in şiirlerinde çağdaşları gibi Arap ve Acem kökenli tamlamalarla yapmacık ve basit değil, atasözleri kadar olgun ve etkili söylemler göze çarpar.

**Ayağın kayarsa yakana yapış
Sakın bir kardaştan bilme divane
El sana ilişsin sakın ilişme
Koy desinler sana deli divane
Demircinin dükkânında oturma
Üstüne bulaşır kara divane**

gibi dizeler, Kul Himmet'in Türkçe'ye fazlasıyla hakim olduğu ve atasözü tadında dizeler yazdığının birer göstergesidir.

Kul Himmet'in bir süre Arapça öğrenim gördüğü, iyi bir tekke kültürüne sahip olduğu, tasavvuf ve tarikata yönelik şiirlerinde sergilenmektedir.

**Arap hocasına vardım okudum
Hatibine dahi küstüm kakıdım**

deyişi bu görüşümüzü doğrulamaktadır.

Kul Himmet, dilde Yunus'un açtığı yoldan ilerlemiş, halkın dilini en iyi biçimde kullanıp halkın hayatından kesitleri şiirlerinde ustaca yansıtmıştır.

Dönemin şartları içinde dili, edebiyat anlayışı, yaşamı, iktisadi ve sosyal hayat bakımından ikinci plana atılan Türkçe'yi, Halk Şiirini ve Türk toplumunu şiirlerinde binlerce yılın birikimini kendi zihninde harmanlamış ve halkın sesi olmayı başarmıştır.

Zaten halkın sesi olduğu için sürgünler ve zindanlar onun talihi olmuştur.

Kul Himmet'in Şiirleri

Kul Himmet'in şiiri dış yapı ve iç yapı olarak incelenebilir.

I. Kul Himmet'in Şiirlerinde Dış Yapı

Kul Himmet'in şiirlerinin büyük bir çoğunluğu dörtlüklerden oluşur. İbrahim Aslanoğlu'nun yazmış olduğu Kul Himmet kitabı incelendiğinde şiirlerin 1 tanesinin 7, 26 tanesinin 8, ve 104 tanesinin 11'li hece ölçüsüyle yazdığı görülmektedir.²²

²² İbrahim Aslanoğlu, Kul Himet, Ekin yay., İst. 1997

Bunların dışında Kul Himmet'in, mefâîlün mefâîlün fâîlün, mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün, fâîlâtün fâîlâtün fâîlâtün fâîlün kalıplarında aruz ölçüsü ile yazdığı şiirlerde vardır. Örneklersek:

7 heceli:

***Kul Himmet'im kânıma
Mürvet geldi şanına
Allah dedi başladı
Tarikat erkânına***

8 heceli:

***Bir araya derilelim
Çarşambada sorulalım
Perşembede gömülelim
Gidelim erkân üstüne***

11 heceli:

***Hey erenler kimse şaha gidemez
Şah'a Kanber gibi kul olmayınca
Her Kanber'im diyen Kanber olamaz
Âdab ile erkân yol olmayınca***

Aruz ölçüsü ile:

***Tövbe kıl Kul Himmet daim şahı sevenlerden ol
Ol keremler kâni şahtır kalmaya noksanına***

biçimindeki şiirleri gösterebiliriz.

Kul Himmet'in şiirlerinde,

Sabakın bilmeden sabak alırsın

Dün sabakın verdim idi ben sana

örneğinde olduğu gibi sesli harflerin benzeşmesiyle **asonans**,

Daim ören **ne zamandan** berisin

Neler geldi **neler** geçti başıma

sessiz harflerin benzeşmesiyle de **aliterasyon** meydana getirdiği de görülmektedir. Kul Himmet'in şiirlerinde ahenk unsuru olarak yinelemeler de kullanılmıştır.

***Bir kesikbaş geldi aslan Ali'ye
Dev elinden aman aman çağırdı
Hak katında saf saf oldu melekler
Ziyeret kıldılar güzel hocamı***

biçimindeki deyişler ikilemelerin ustaca kullanıldığı yerlerdir.

Kul Himmet'in şiirlerinde uyak ve rediflerin ustaca kullanıldığı görülmektedir.

Yarım Uyak:

*Mansur'u öldürüp darda astıran
Çalup Zülfikâr'ı taşı kestiren
Muhammed Miraçta nişan gösteren
Aman Şah-Merdan sana sığındım*

dizelerinde, astıran/kestiren/gösteren sözcüklerinde -s sesi yarım uyak, -tiren ise redif olarak kullanılmıştır.

Tam Uyak:

*Ali'nin bindiği Düldül at oldu
Kanberin serdiği sofraya zat oldu
Bin bir ismi bir harf ile mat oldu
Cebrail'in kanadında yazılı*

dizelerinde, at/zat/mat sözcüklerinde -at sesleri tam uyak, oldu sözcüğü ise redif olarak kullanılmıştır.

Zengin Uyak:

*Gökten yere saf döküldü melekler
Ana intac idi çarkı felekler
Hak katında kabul olsun dilekler
İkindi namazını kıldığım zaman*

dizelerinde, melekler/felekler/dilekler sözcüklerinde -lek sesi zengin uyak, -ler eki de redif olarak kullanılmıştır.

b. Kul Himmet'in Şiirlerinde İç Yapı

Kul Himmet şiirlerinde hem tarikat inançlarına hem de aşk, doğa vb. din dışı konulara yoğunlaşmıştır.

1. Dini Konular:

**Kul Himmet'im deste gülü elinde
Daima zikir eder Hakk'ı dilinde
Bir güzel sevmişim Hakk'ın yolunda
Hayali gönlümden zail olmadı**

Ruhun kendisini Tanrı sevgisine bağlama ve adama olarak da yorumlanan tasavvuf, İslamiyetin kaynaklarından hareketle dini prensiplerin konu ile ilgili yönlerini inceleyen, derinleştiren, bunları yaşam kuralı biçimine sokup başkalarına aktarma yollarını gösteren bir etkinliktir.²³

Alevi-Bektâşi Edebiyatının Tasavvufi Halk Edebiyatının bir kolu olarak geliştiği malumdur. Her ne kadar ikiside aynı inanç felsefesinden doğsa da evrene bakış açılarından dolayı aralarında bir takım farkların olması doğaldır.

---

²³ Mehmet Yardımcı, *Yaşamları Sanatları ve Şiirlerinin Yorumlarıyla Âşıklarımız*, Ank. 2009, s. 27

Tasavvuf Edebiyatı genel olarak sunnî, Alevi-Bektâşî Edebiyatı daha çok batınî özellikler taşır. Birisi şiire ilahi, nefes derken, diğeri deyiş, deme, duaz demektir.²⁴ Kul Himmet, Alevi-Bektâşî düsturu ile yetmişmiş bir halk aşığıdır. Şiirlerinde genellikle Hz.Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi göze çarpar. Bunlara ek olarak On İki İmam ve mürşit olarak kabul edilen Hacı Bektaşî Veli de şiirlerde öne çıkan şahsiyetleridir. Alevi-Bektâşî inanç sisteminde *Allah-Muhammed-Ali* üçlemesi şiirlerin temel konusunu oluşturur.

**Hak Muhammed Ali bir oldu
Muhabbet ettiler kadim yol oldu**

dizelerinde *Allah-Muhammed-Ali* üçlemesi vardır.

**Hakkı zikreyle sen nice bin ünde
Ak olsun yüzün de yarınki günde**

dizelerinde Hak diyerek Allah'a olan sevgisini dile getirir ve Allah'ın sürekli zikredilmesini çünkü mahşer gününde yüzleşileceğini ve huzurda yüzün ak olması gerektiğini belirtir.

**Pirlik âleminde bir güzel gördüm
Muhabbetten Muhammed'dir ismi var**

diyerek Hz. Muhammed'e övgü düzmüştür.

**Tanrı'nın aslanı sırr-ı velisin
Ya Ali mürvettir mürvet ya Ali**

diyerek Hz. Ali'ye duyduğu sevgi, saygı ve hayranlığı ifade etmiştir.

Alevilikte On İki İmam inancı Aleviliğin temel dini inancını oluşturur. Bu bakımdan Kul Himmet'in şiirlerinde On İki İmam inancı ve sevgisinin yeri büyüktür.

**On'ki imama uymayan
Dergahtan dâr değil midir**

dizelerinde On İki İmam'ın yoluna uyulmadığı takdirde insanın rahmetten yoksun olacağını belirtmiştir.

**Be erenler hizmet eylesen uluya
Din serveri Hacı Bektaş Veli'ye**

diyerek Hacı Bektaşî Veli'nin Bektâşîlik için önemini vurgulamış ve yolundan gidilmesi gerektiğini salık vermiştir.

Kul Himmet şiirlerinde diğeri peygamberlerden de bahsetmiştir.

**Yakub'un gözlerin giryan eyleyen
Yusuf'u Mısır'da sultan eyleyen
Süleyman'ı mülke hakan eyleyen
Allah medet ya Muhammed ya Ali**

diyerek Yakub, Yusuf ve Süleyman peygamberlerin kıssalarını hatırlatmıştır.

---

²⁴ a.g.e.s. 119

Kul Himmet'in şiirlerine bütün olarak baktığımızda gerek peygamberler gerekse din büyükleri bakımından geniş bir şahıs kadrosuna sahip olduğu açıkça görülmektedir. Bu durum da bizi, Kul Himmet'in, iyi bir eğitim aldığına ve özellikle Bektâşî kültürüne hakim olduğuna götürmektedir. Hz.Ali sevgisi başta olmak üzere dini olaylar, kahramanlıklar, zaferler Kul Himmet'in şiirlerinin ana temasını oluşturmaktadır.²⁵

2. Din Dışı Konular

a. Sevgi Temi

Şiirlerinde genel olarak *Tanrı-Hz.Muhammed-Hz.Ali* üçlemesi (dini konular) görülen Kul Himmet beşeri aşkı da şiirlerine konu edinmiştir. Şiirlerinde Anadolu aşıklarının sesini bulmak mümkündür. Çünkü aynı kaynaklardan beslenmişlerdir.

**Senin aşkın bana hû dost çağırtdı
Can zülfün teline bağlandı yine**

Bu iki dizede beşeri aşk söz konusudur. Sevgilinin zülfüne canının bağlı olduğunu anlatır.

**Yakuttur yanağın, hilaldir kaşın
Şekerdir dudağın, incidir dişin
Gezdim şu cihanı yok imiş eşin
Bulamadım hüsnüne bahane dilber**

diyerek sevgilinin güzelliğinden açık bir şekilde bahseder.

**Felek soldurunca açılan gülüm
Ötmez oldu aşk bağında bülbülüm
Eğer dostlar sorarlarsa ahvalim
Yâr elinde yarası var gönlümün**

diyerek de çektiği aşk acısını dile getirir.

**Kul Himmet'im eyder sever dilberi
Kahr-ı küfrün nuş edersen gel beri**

dizeleri de sevgi temini işleyen deyişlerindedir.

b. İnsan ve toplum

16. yüzyıl Osmanlının zirvesi olarak tanımlanabilir. Ancak Anadolu'da karışıklıklar yok değildir. Bunun en önemli nedenlerinin başında ise doğuda Safevilerle yapılan savaşlar ve Anadolu'daki şah yanlılarının bu düzene cephe alışı gelir. Osmanlı ise bu duruma şiddetle müdahale etmiştir. Ağır müdahalelerin aşıkların telinde dillendiği bilinmektedir.

---

²⁵ *Selenay Özcan, Kul Himmet'in Şiir Dünyası, Şiirlerinde Gelenek, Etkileşim ve Eğitim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s. 55*

Aşıklar, yüzyıllar boyunca Osmanlı feodalizminin yarattığı gerilim sonucu dirlik ve düzen kavgası verip direnen halkın dili olmuşlardır.

Kimileri:

***Şalvarı şaltak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende yok, biçende yok
Yiyende ortak Osmanlı***

biçiminde ağır eleştiriler yapmış,

16.yüzyılın güçlü aşıklarından Nizamoğlu:

***Zulm ile doldu dünya yoktur huzura imkan
Ma'mur olan yerleri zalimler etti viran***

biçiminde genel durumu dizelerine aktarmıştır.

Bu dönemde Pir Sultan Abdal, vezir ve memurların kişiliğinde Osmanlı yönetimini eleştirmiş, Osmanlı valisi Hızır Paşa'ya meydan okurken mücadeleci, yılmaz, inançlı ve inatçı tavrından hiç ödün vermemiş:

***Yürü bre Hızır Paşa
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin padişahın
O da bir gün devrilir.***

***Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kemend işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan***

biçimindeki söyleyişleriyle belli bir dönemde bozuk düzene karşı direnişin sembolü olmuştur.

O, kimi şiirlerinde yalnız tarikat konularına eğilirken, kimi şiirlerinde de Anadolu'daki mezhep ayrılığından doğan iç kavgaların, halk ayaklanmalarının yankılarını kendine özgü edası ile dile getirmiş, inançları ve düşünceleri uğruna kendini feda etmekten çekinmeyen bir destan kahramanı olarak ortaya çıkmıştır.²⁶

Mehmet Bayrak, doğru bir görüşle; “*Pir Sultan'la başlayan ve halk tarafından beslenerek bu günlere getirilen 'Pir Sultan Şiir Geleneği' Osmanlı resmi ideolojisine ve yönetimine karşı bir nitelik taşır.*”²⁷ diyerek Osmanlı döneminde çeşitli baskılar karşısında halkın direnişinin gelenek biçiminde aşıklara yansıdığını ileri sürmektedir.

Bilindiği gibi Pir Sultan Abdal'ın çağında halifelik Osmanlı hanedanına geçmiş ve şeriatın ödünsüz kurallarıyla hareket eden yöneticilerle tarikat çevreleri

²⁶ Mehmet Yardımcı, *a.g.e.*, s.92-93

²⁷ Mehmet Bayrak, *Eşkialık ve Eşkaya Türküleri*, Ank. 1985, s. 35

arasında bazı çelişkiler ortaya çıkmıştı. Bu çelişkiler nedeniyle Anadolu'da bazı halk hareketleri meydana gelmişti. Bu hareketlerin biri de Pir Sultan gerçeğidir. Pir Sultan'ın deyişlerinin, temelini bozuk toplum yapısının eleştirisi oluşturur.

Pir Sultan'ın deyişleri her türlü haksızlığa karşı toplumun ortak vicanının sesi olmuştur. Bu sese müridi Kul Himmet'in de kulak verip uyması doğaldır.

Kul Himmet şiirlerinde insanı, toplumu, toplumun aksayan yönlerini de ele almıştır.

**Yürü bre yalan dünya
Hiç murat almadım senden
Kâh al giydin kâh kırmızı
Yönünü dönderdin benden**

diyerek dünyanın güvenilir bir yer olmadığına dair toplumsal bir eleştiri geliştirmiştir.

**Kahpe felek bana n'ettin n'eyledin
Attın gurbet ele parelerimi
Âhırinde beni sıladan ettin
Bulunmaz derdimin çarelerini**

diyerek dünya ve kadere şikâyetle bulunmuştur.

**Âdemoğlu şu cihana gelince
Kuru ağaçta gül bitmiş gibidir
Kâmil olup on yaşına gelince
Yükünü kumaştan tutmuş gibidir**

diyerek toplum düzenini ve yaşamanın zorluğunu dile getirmiştir.

**Bugün tutsak oldum kollarım bağlı
Aynı Cem'de oturan erenler mürvet
Erenler serveri Erdebil Oğlu
Aynı Cem'de oturan erenler mürvet**

deyişle de inancı ve davranışları nedeniyle bir süre tutsak edildiğini vurgulamıştır.

Kul Himmet'te Etkileşim

1. Kul Himmet'in Etkilendiği Âşıklar

Kul Himmet'in etkilendiği âşıkların başında hiç şüphe yoktur ki **Pir Sultan Abdal** vardır. Pir Sultan Abdal'ın Alevi-Bektâşî şiirinin öncülerinden olması ve bazı kaynaklara göre Kul Himmet'in mürşidi olması neticesinde Kul Himmet'in, Pir Sultan Abdal'ın şiirlerinden ve düşüncelerinden etkilenmemesi mümkün değildir. Zaten bir şiirinde:

**Er sözüm vardır tutana
Er odur Hakk'tan utana
Kul olmuşuz Pir Sultan'a
Eşiği de kiblegâhtır**

deyişi, ve bir başka şiirinde geçen **Eydür Kul Himmet üstadım Pir Sultan** dizesi Pir Sultan'a olan bağlılığımın açık ifadeleridir.

Kul Himmet:

**Gel benim derdime bir derman eyle
Alemler derdine derman olan Şah
Hükmünün üstüne bir ferman eyle
Alemler hükmüne ferman olan Şah**

dörtlüğüyle başlayan şiirinde Pir Sultan Abdal'ın:

**Gel benim derdime bir derman eyle
Alemler derdine derman olansın
Özümün hükmüne bir ferman eyle
Alemler hükmüne ferman olansın**

dörtlüğüyle başlayan şiirine nazire yapmıştır.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Her iki âşığın şiirlerinden anlaşılacağı üzere, Pir Sultan Abdal'ın Kul Himmet üzerinde hem söyleyiş, hem duygu ve düşünüş açısından büyük bir etkisi vardır. Şiirlerde, dizelerde gözlemleneceği üzere söylemleri, inanç ve itikat unsurları aynı doğrultudadır.

Pir Sultan Abdal'ın dışında Kul Himmet'in etkilendiği ikinci önemli isim **Şah Hatayî** olmuştur. Hatayî'nin:

**Pervaneyi aşk oduna düşüren
Mürüvvet Şah-ı Merdan sana sığındım
Dalga vurup deryaları çoşturan
Mürüvvet Şah-ı Merdan sana sığındım**

dörtlüğüyle başlayan şiirine Kul Himmet:

**Pervaneyi aşk oduna yandıran
Aman Şah-ı Merdan sana sığındım
Dalga vurup deryaları çoşturan
Aman Şah-ı Merdan sana sığındım**

biçiminde nazire yapmıştır.

Hatayî'nin:

**Gel gönül yola gidelim
Hak yoldan öte mi dersin
Gel hizmet eyle bir pire
Emeğin yete mi dersi**

dörtlüğüyle başlayan şiirini, Kul Himmet:

**Kalk kardaş yola gidelim
Hak yoldan öte mi dersin
Murad-ı maksuda erelim
Bu söze hata mı dersin**

dörtlüğüyle tenzir etmiştir.

Kul Himmet'in etkileşimde bulunduğu bir diğer isim **Dadaloğlu**'dur.

Dadaloğlu'nun:

**Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Meğer dünya her tarafta bir imiş
Ben dünyayı Al'Osman'ın sanırdım
Meğer dünya dört sultanlık yerimiş**

dörtlüğüyle başlayan şiirine, Kul Himmet:

**Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim
Kısmet verip âlemleri yaradan
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim**

biçiminde nazire yazmıştır.

2. Kul Himmet'in Etkilediği Aşıklar

Kul Himmet diğer âşıklardan etkilendiği gibi kendisinden de etkilenen âşıklar olmuştur. Bunlar, Kul Hüseyin, Âşık Veli, Er Mustafa, Kul Himmet Üstadım gibi âşıklardır.

Kul Hüseyin, Kul Himmet'in talibi ve çok yakın yol arkadaşı olup dönemin önemli âşıklarındandır. Hatta soru cevap niteliğinde Kul Himmet'e müşkillerini danışıp çözüm istediği, Kul Himmet'in de arifane yanıtladığı bir tekellüm bulunmaktadır. Bu şiirin bazı bölümleri:

Kul Hüseyin:

**Mürşit isen müşkülümü halleyile
Neden hasıl oldu güruh-u Naci
Beni yasda gamda bırakma söyle
Evvel tath neydi sonrası acı**

Kul Himmet:

**Hakkın gevherinden arşın nurundan
Andan hasıl oldu güruh-u Naci
Hak sana bir evlat ederse ihsan
Verince tathdır alınca acı**

biçimindedir.

Kul Himmet'in etkilediği âşıklardan Âşık Veli:

**Ağlar da gezerim dağlar başında
Beni nâgah yere ağlatma Ali
Değirmenler döner gözüm yaşında
Kuru çaylarında çağlatma Ali**

dörtlüğüyle başlayan şiirini, Kul Himmet'in:

**Ağlar da gezerim dağlar başında
Yâr elinden yarası var gönlümün
Gündüz hayalimde gece düşümde
Yâr elinden yarası var gönlümün**

dörtlüğüyle başlayan şiirinden etkilenerek yazdığı görülmektedir.

Kul Himmet'in:

**Çok günah işledim senin katında
Ya Ali mürvettir mürvet ya Ali
Sen kerem-kânısın zâhir bâtında
Ya Ali Mürvettir mürvet ya Ali**

dörtlüğüyle başlayan şiirine, Er Mustafa:

***Çok günah işledim senin katında
Bir de bizim için yalvar Muhammet
Şefatkanımsın Hakkın katında
Bir de bizim için yalvar Muhammet***

dörtlüğüyle başlayan şiiriyle nazire yapmıştır.

Kul Himmet'in yolundan giden ve adının önüne “*Üstadım*” sözcüğünü ekleyerek, kendisine bağlılığını belirten ***Kul Himmet Üstadım*** da, söyleyiş özelliği ve seçtiği konular bakımından Kul Himmet'ten etkilenmiş Alevi-Bektâşi âşıklarından biridir.

Kul Himmet'in:

**Gece gündüz hayalinde gezerim
Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş
Günahkârım günahlardan bezerim
Özüm dara çektim sor Hacı Bektaş**

dörtlüğüyle başlayan şiirine nazire olarak Kul Himmet Üstadım:

**Ay mıdır gün müdür doğmuş aleme
Yüzünden balkıyor nur Hacı Bektaş
Musa Peygamber durunca selama
Binbir kelâmını sor Hacı Bektaş**

dörtlüğüyle başlayan şiirini söylemiştir.

Yine Kul Himmet'in:

**Şunda müşkülümüz seçilmez oldu
Hünkâr Hacı Bektaş sen imdat eyle
Tarık-ı tercüman seçilmez oldu
Hünkâr Hacı Bektaş sen imdat eyle**

dörtlüğüyle başlayan şiirine, Kul Himmet Üstadım

**Dün gece seyrimde bir dolu içtim
Sultan Hacı Bektaş sen imdat eyle
Çok niyaz eyledim yalvara düştüm
Sultan Hacı Bektaş sen imdat eyle**

dörtlüğüyle başlayan şiiriyle nazire yapmıştır. Nasıl Pir Sultan Alevi-Bektaşî bütün âşıklar üzerine etkili ise Kul Himmet'in de etkisi oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

1. İbrahim Aslanoğlu, **Kul Himmet**. İstanbul, 1997, Ekin Yayınevi.
2. İrfan Çoban, **Kul Himmet**, Gürümlü Kul Himmet Sevgi ve Dostluk Derneği yay. Tokat, 1997
3. Selay Özcan, **Kul Himmet'in Şiir Dünyası, Şiirlerinde Gelenek, Etkileşim ve Eğitim**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011
4. A. Özkan, A. **Başlangıcından Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi**. İstanbul, 2003, Boyut Yayınları.
5. Cahit Öztelli, **Bektaşî Gülleri**. İstanbul, 1973, Milliyet Yayınları.
6. İsmail Kaygusuz, **Anadolu Bilgeleri**, İstanbul, 2005, Su Yay.
7. Metin Turan, **Kul Himmet**, Ankara, 1994 Günortası Yay.
8. Mehmet Yardımcı, **Kul Himmet Üstadım'ın Kul Himmet'le Karıştırılan Ve Bilinmeyen Şiirleri**, I.Emlek Yöresi Halk Ozanları Sempozyumu, Ankara L6-17 Mayıs L998
9. Mehmet Yardımcı, **Yaşlıları Sanatları ve Şiirlerinin Yorumlarıyla Âşıklarımız**. Ank. 2009 Ürün Yay.
10. Süleyman Zaman, **Yedi Ulu Ozan**, İst. 2009, Can Yayınları.